

УДК 343.13:342.722

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.8>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД У ОСОБЛИВИХ ПОРЯДКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Гловюк І.В.,
докторка юридичних наук, професорка,
Заслужена юристка України,
професорка кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-5685-3702

Гловюк І.В. Деякі питання забезпечення права на справедливий суд у особливих порядках кримінального провадження.

Вказується, конвенційним та процесуальним правом особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, є право на справедливий суд. Елементом цього права є право на розгляд справи незалежним і безстороннім (неупередженим) судом, встановленим законом (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 21 КПК України).

Стаття присвячена дослідженню особливостей реалізації та забезпечення права на справедливий суд у особливих порядках кримінального провадження. Акцент зроблено на розгляді права на розгляд справи незалежним і безстороннім (неупередженим) судом, встановленим законом у кримінальному провадженні на підставі угод та у кримінальному провадженні *in absentia*.

У статті детально проаналізовано практику Касаційного кримінального суду з цих питань та наведено доктринальні аргументи щодо наявних правових позицій.

Зроблено висновки, що у кримінальному провадженні на підставі угод у ситуаціях, коли один з обвинувачених уклав угоду про визнання винуватості, що затверджена судом, а щодо іншого або інших здійснюється розгляд у загальному порядку, у неупередженого спостерігача можуть виникнути сумніви щодо неупередженості складу суду, якщо весь склад суду або деякі судді беруть участь у обох провадженнях. Наявність / відсутність сумніву залежатиме від зв'язку дій обвинувачених, специфіки кримінального правопорушення та фактичних обставин, а також характеру опису фактичних обставин та причетності незасудженої особи у вироку на підставі угоди. Відповідно, у разі заявлення відводу або таких аргументів у апеляційних та касаційних скаргах мають оцінюватися усі ці обставини у світлі правових позицій ЄСПЛ у справах «Mucha v. Slovakia» та «Meng v. Germany».

Аргументовано, що у провадженні *in absentia* захисник у порядку ч. 4 ст. 46 КПК України може скористатися процесуальним правом обвинуваченого, захист якого він здійснює, ініціювати колегіальний розгляд кримінального провадження в суді першої інстанції відповідно до ч. 2 ст. 31 КПК України, якщо це кримінальне провадження проводиться за відсутності обвинуваченого (*in absentia*). Позбавлення його такої можливості робить ілюзорним право обвинуваченого на колегіальний склад суду у провадженні *in absentia* та є загрозою ефективності захисту.

Ключові слова: кримінальне провадження на підставі угод; кримінальне провадження *in absentia*; неупередженість суду; відвід; захист; процесуальна санкція.

Hloviuk I.V. Some issues of ensuring the right to a fair trial in special criminal proceedings.

It is indicated that the right to a fair trial is a conventional and procedural right of a person accused of committing a criminal offense. An element of this right is the right to have the case heard by an independent and impartial (impartial) court established by law (Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Article 21 of the Criminal Procedure Code of Ukraine).

This article is devoted to the study of the peculiarities of the implementation and enforcement of the right to a fair trial in special criminal proceedings. The focus is on the right to have a case heard by an independent and impartial court, as established by law in criminal proceedings based on agreements and in criminal proceedings *in absentia*.

The article provides a detailed analysis of the practice of the Cassation Criminal Court on these issues and presents doctrinal arguments regarding the existing legal positions.

It is concluded that in criminal proceedings based on agreements in situations where one of the defendants has entered into a plea agreement approved by the court, and the other defendant or defendants are being tried in the ordinary manner, an impartial observer may have doubts about the impartiality of the court if the entire court or some of the judges are participating in both proceedings. The presence/absence of doubt will depend on the connection between the actions of the defendants, the specifics of the criminal offense and the factual circumstances, as well as the nature of the description of the factual circumstances and the involvement of the uncondemned person in the judgment based on the agreement. Accordingly, in the event of a challenge or such arguments in appeals and cassation complaints, all these circumstances must be assessed in the light of the legal positions of the ECHR in the cases of *Mucha v. Slovakia* and *Meng v. Germany*.

It is argued that in proceedings in absentia, the defense counsel, in accordance with Part 4 of Article 46 of the CPC of Ukraine, may exercise the procedural right of the accused, whom he or she is defending, to initiate a collegial review of the criminal proceedings in the court of first instance in accordance with Part 2 of Article 31 of the CPC of Ukraine, if the criminal proceedings are conducted in the absence of the accused (in absentia). Depriving him of this opportunity makes the defendant's right to a collegial court in proceedings in absentia illusory and threatens the effectiveness of the defense.

Key words: criminal proceedings based on agreements; criminal proceedings in absentia; impartiality of the court; recusal; defense; procedural sanction.

Постановка проблеми. Конвенційним та процесуальним правом особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, є право на справедливий суд. Елементом цього права є право на розгляд справи незалежним і безстороннім (неупередженим) судом, встановленим законом (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 21 КПК України). Питання забезпечення цього права неодноразово виникали у різних аспектах у практиці ЄСПЛ та національних судів. Окрема проблематика реалізації зазначеного права є у особливих порядках кримінального провадження: кримінальному провадженні на підставі угод (в силу його спрощеного характеру та відмови обвинуваченого від ряду гарантій права на справедливий суд) та у кримінальному провадженні in absentia (в силу специфіки провадження через відсутність в залі суду обвинуваченого).

Стан опрацювання проблематики. Питання забезпечення права на справедливий суд у кримінальному провадженні України неодноразово розглядалися О.Р. Балацькою, Г.І. Бережанським, В.В. Березюк, О.В. Бойком, Т.В. Волошанівською, В.В. Городовенком, В.О. Гринюком, І.В. Завальнюком, В.А. Завтуром, О.В. Капліною, У.З. Куруц, Т.В. Лотиш, О.Ю. Льошенко, Т.В. Лукашем, С.В. Луніним, А.Б. Медвідь, І.О. Паталахою, М.А. Погорецьким, О.Б. Прокопенком, В.В. Рогальською, С.В. Степановою, М.М. Таусом, Г.К. Тетерятник, О.Г. Яновською та ін. Разом з тим, питання забезпечення права на справедливий суд у особливих порядках кримінального провадження, зокрема, кримінальному провадженні на підставі угод та у кримінальному провадженні in absentia щодо саме права на розгляд справи незалежним і безстороннім (неупередженим) судом, встановленим законом, є малодослідженим. Питання права на розгляд справи незалежним і безстороннім (неупередженим) судом, встановленим законом, у провадженні на підставі угод розглядалося О.В. Капліною та авторкою цієї статті, а у провадженні in absentia – І.В. Басистою, Н.В. Глинською, О.М. Дроздовим.

Метою статті є виокремлення проблемних питань забезпечення права на справедливий суд у кримінальному провадженні на підставі угод та у кримінальному провадженні in absentia щодо права на розгляд справи незалежним і безстороннім (неупередженим) судом, встановленим законом та формулювання пропозицій щодо тлумачення кримінального процесуального законодавства для їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Кримінальне провадження на підставі угод. КПК України не містить спеціальних умов стосовно суду, встановленого законом, у кримінальному провадженні на підставі угод. Утім, ці питання виникали на рівні практики ЄСПЛ та ККС ВС.

Зокрема, у постанові ККС ВС було констатовано порушення права на справедливий суд у контексті складу суду за таких обставин. Обвинувальний акт щодо ОСОБА_16 та ОСОБА_6 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, надійшов до місцевого суду 14 липня 2014 року разом із угодою про визнання винуватості, укладеною між прокурором та обвинуваченою ОСОБА_8 відповідно до статей 469, 472 КПК. На підставі вказаної угоди місцевий суд у підготовчому судовому засіданні 27 листопада 2014 року постановив вирок, за яким засудив ОСОБА_8 за ч. 2 ст. 309 КК до покарання у виді позбавлення волі. При цьому суд у вирокі зазначив, що ОСОБА_8 вчинила вказаний злочин за детально викладених у ньому обставин разом ОСОБА_17 за попередньою змовою, та того ж дня постановив ухвалу про призначення до судового

розгляду обвинувального акта ОСОБА_18. Далі суд у тому самому складі розглянув кримінальне провадження щодо ОСОБА_6 та 17 квітня 2015 року постановив стосовно неї обвинувальний вирок. Колегія суддів вважає, що за таких обставин право ОСОБА_6 на розгляд справи законним і неупередженим судом було порушено. Так, постановивши вирок щодо ОСОБА_8 на підставі угоди з прокурором про визнання винуватості, суд у вирокі вказав, що остання вчинила вказаний злочин за попередньою змовою з ОСОБА_6, та навів у ньому детальні обставини вчинення злочину. Зокрема, суд зазначив, де та за яких обставин ОСОБА_8 та ОСОБА_6 придбали наркотичний засіб та де і за яких обставин разом його збули. Таким чином, місцевий суд, не дослідивши у судовому засіданні докази щодо висунутого ОСОБА_6 обвинувачення, наперед висловив свою думку про її винуватість у вчиненні кримінального правопорушення. Суду першої інстанції після постановлення ОСОБА_19 необхідно було винести ухвалу про виділення матеріалів щодо ОСОБА_6 в окреме провадження та передати їх у канцелярію суду для проведення автоматизованого розподілу. Однак вказаний суд цього не зробив та після постановлення обвинувального вироку щодо ОСОБА_8 у тому самому складі продовжив розгляд матеріалів провадження ОСОБА_20, що є обґрунтованою підставою для сумніву в його неупередженості. Наведені обставини вказують на те, що кримінальне провадження щодо ОСОБА_21 у суді першої інстанції було розглянуто незаконним складом суду. Усі зазначені порушення Верховний Суд визнає істотними, оскільки вони перешкодили районному суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення [1].

Відмітимо, що такий підхід підтримано у доктрині. У науці неодноразово зазначалося на сумнівність з позицій забезпечення права на справедливий суд у разі, якщо один і той же склад суду розглядає провадження щодо різних співучасників. Зокрема, вказувалося, що якщо один і той же склад суду розглядає виділене провадження щодо угоди, постановляючи при цьому вирок, то він фактично визнає доведеними наявність фактичних підстав для визнання винуватості. Тобто, навіть формально не постановляючи рішення стосовно особи, провадження щодо якої здійснюється у загальному порядку, і не виходячи за рамки меж судового розгляду, у складу суду вже формується переконання стосовно доведеності фактичних обставин кримінального провадження. Без сумніву, вирок ухвалений на підставі угоди у такому випадку (стосовно однієї із декількох осіб) не має преюдиційного значення для кримінального провадження відносно інших осіб, а визнання винуватості першою не є доказом вини останніх (п. 9 Постанови Пленуму ВССУ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод від 11 грудня 2015 р.). Проте, внутрішнє переконання стосовно фактичних обставин кримінального провадження вже формується, а тому виникають обґрунтовані сумніви стосовно безсторонності суду при наступному розгляді кримінального провадження у загальному порядку [2, с. 30]. Також наводився аргумент, що один і той самий склад суду не має права розглядати кримінальне провадження щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення у співучасті, якщо з одним із підозрюваних (обвинувачених) було укладено угоду про визнання винуватості [3, с. 57].

Разом з тим, у іншій постанові ККС ВС продемонстрував дещо інший підхід. Захисник вказував, що суддя був упередженим, оскільки входив до складу колегії суддів ВАКС, яка ухвалила вирок від 17 вересня 2020 року, яким затверджено угоду про визнання винуватості між прокурором та ОСОБА_8¹. ККС ВС зазначив, що правила, які виключають участь судді у розгляді того чи іншого кримінального провадження регламентовано ст. ст. 75, 76 КПК, однак ці статті не виключають участь судді у розгляді кримінального провадження, якщо він брав участь під час постановлення вироку про затвердження угоди про визнання винуватості в іншому кримінальному провадженні. Стороні захисту було відомо про затвердження угоди про визнання винуватості із ОСОБА_20, але вона не мала сумнівів у неупередженості колегії суддів, яка розглядала кримінальне провадження. Лише після ухвалення обвинувального вироку захист висловив аргумент про неможливість судді брати участь у кримінальному провадженні. З матеріалів розглядуваної справи вбачається, що ні під час підготовчого судового провадження, ні в ході подальших судових засідань, яких було понад десять, сторона захисту не ставила під сумнів об'єктивність суддів колегії суддів, яка розглядала кримінальне провадження щодо ОСОБА_7. З огляду на викладене, ККС ВС відхилив аргументи захисника про упередженість місцевого суду [4].

Без сумніву, якщо розглядати це питання лише з позицій формальної наявності окремої обставини, що виключають участь судді в кримінальному провадженні, то ні у ст. 75, ні у ст. 76 КПК України вона не вказана. Відмітимо, до речі, що у науці пропонувалося передбачити заборону на участь судді в розгляді кримінального провадження, якщо в цьому ж кримінальному провадженні

¹ Фактичні обставини полягали у тому, що суди визнали винуватим ОСОБА_7 у тому, що він як радник на громадських засадах Директора ДБР, вступив у спільну змову з ОСОБА_8, з яким розробили план спільних дій щодо незаконного заволодіння чужим майном в особливо великому розмірі, шляхом обману, а саме - шляхом створення у представників ТОВ «Едельбург Девелопмент» хибного уявлення про можливість закриття кримінального провадження № 6201910000000641 тільки за умови надання неправомірної вигоди Директору ДБР

ним затверджувалась угода про визнання винуватості (примирення) одним з обвинувачених [5, с. 145]. На жаль, ця пропозиція не реалізована.

Утім, проблема є більш глибокою і полягає у тому, чи є підстави у цій ситуації для сумнівів у неупередженості судді навіть при тому, що формально визначеної підстави для відводу немає. У більш ранній практиці ККС ВС визнавав порушення права на справедливий суд у схожій ситуації, що проаналізовано вище. Отже, у контексті відповіді на аргументи про упередженість головуючого суду першої інстанції у постанові ККС ВС було важливо проаналізувати специфіку кримінального провадження, пов'язаність дій співучасників, виклад вироку на підставі угоди.

Саме на це скеровує суди практика ЄСПЛ у справі «Муча проти Словаччини». У цьому рішенні ЄСПЛ визнав, що питання щодо неупередженості судді виникає тоді, коли попереднє судове рішення вже містить детальну оцінку ролі особи, яку судять згодом, у кримінальному правопорушенні, вчиненому кількома особами, і, зокрема, коли це рішення містить конкретну кваліфікацію участі заявника або повинно розглядатися як таке, що встановило, що особа, яку судять згодом, відповідає всім критеріям, необхідним для вчинення кримінального правопорушення. За обставин конкретної справи такі елементи можуть сприйматися як наперед визначення питання вини особи, яку судять у подальшому провадженні, і, відповідно, можуть породжувати об'єктивно виправдані сумніви щодо того, що національний суд мав наперед сформовану позицію щодо суті справи цієї особи вже на початку її судового розгляду (п. 49). ЄСПЛ також зазначив, що вироки, якими були затверджені угоди про визнання винуватості співучасників заявника, містили детальний фактичний опис їхніх злочинів, у тому числі ролі заявника як співвиконавця, причому точний фактичний опис окремих їхніх кримінальних дій був ідентичним точному фактичному опису кримінальних дій, інкримінованих самому заявнику. Хоча ці вироки не містили окремого встановлення вини заявника як такого, їх слід оцінювати з урахуванням конструктивних елементів відповідних складів злочинів, зокрема створення, організації та підтримання злочинного об'єднання, що за своєю природою передбачає скоординовані злочинні дії кількох співучасників. Засудження співучасників заявника за ці злочини на підставі такого опису їхніх кримінальних дій, який включав точне фактичне визначення конкретної ролі заявника, було, в принципі, здатне породити сумніви щодо того, чи не було наперед вирішено питання про те, чи сам заявник відповідав усім критеріям, необхідним для визнання його винним у відповідних кримінальних правопорушеннях (п. 55). Оскільки суд, який розглядав справу заявника, вважав вироки щодо його співучасників частиною доказової бази у справі проти нього, принаймні на перший погляд він мав очевидний стимул зберігати послідовність із попереднім набором своїх рішень, адже будь-які суперечливі висновки у справі заявника могли б підірвати переконливість попередніх вироків (п. 64) [6].

У постанові ККС ВС змістовний наголос зроблено на тому, що «Стороні захисту було відомо про затвердження угоди про визнання винуватості із ОСОБА_20, але вона не мала сумнівів у неупередженості колегиї суддів, яка розглядала кримінальне провадження. Лише після ухвалення обвинувального вироку захист висловив аргумент про неможливість судді брати участь у кримінальному провадженні. З матеріалів розглядуваної справи вбачається, що ні під час підготовчого судового провадження, ні в ході подальших судових засідань, яких було понад десять, сторона захисту не ставила під сумнів об'єктивність суддів колегиї суддів, яка розглядала кримінальне провадження щодо ОСОБА_7.» [4] Це, з одного боку, ще раз підтверджує наявність у практиці ККС ВС тенденції оцінки активності сторони захисту та оперативного реагування на порушення, але з іншого боку – вказує на потребу змістовної оцінки обставин, які можуть свідчити про упередженість суду.

Кримінальне провадження in absentia. На практиці у судових провадженнях in absentia виникло питання стосовно можливості реалізації права, передбаченого ст. 31 КПК України, щодо можливості за клопотанням обвинуваченого здійснювати колегіальний розгляд проваджень щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років; судом присяжних - щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі. Позиція ККС ВС була такою: «з огляду на недопустимість звуження змісту й обсягу процесуальних прав, указане положення ст. 31 КПК України в системному зв'язку із ч. 4 ст. 46 цього Кодексу не може обмежувати можливість захисника ініціювати колегіальний розгляд справи в інтересах обвинуваченого, натомість відмова захиснику в реалізації цього права порушує конвенційні гарантії справедливості судового розгляду у провадженні in absentia. Отже, якщо захисник вважає, що дотримання прав, свобод і законних інтересів обвинуваченого можливо забезпечити шляхом розгляду кримінального провадження колегіально судом у складі трьох суддів, то він у порядку ч. 4 ст. 46 КПК України має право реалізувати процесуальне право свого підзахисного на подання клопотання про колегіальний розгляд кримінального провадження у суді першої інстанції відповідно до ч. 2 ст. 31 КПК України, у разі здійснення провадження за відсутності обвинуваченого (in absentia).» [7]

Повністю погоджуючись з цією позицією, наведемо ще деякі доктринальні аргументи щодо правильного тлумачення законодавства та перспектив розвитку практики.

Якщо б мова йшла про кримінальне провадження не в умовах *in absentia*, то ніхто інший, окрім обвинуваченого, не міг би заявити це клопотання. З іншого боку, у провадженні *in absentia* захисник – це єдина особа, яка може заявити таке клопотання, оскільки обвинувачений не бере участь у судовому провадженні. Положення ч. 2 ст. 31 КПК України є додатковою процесуальною гарантією, спрямованою на забезпечення справедливого судового розгляду, і посилює гарантії прав обвинувачених через колегіальний розгляд (що обумовлено або строком можливого покарання, або посадою обвинуваченого).

Захисник має надавати практичну на ефективну правничу допомогу, що є визнаним міжнародним стандартом. У разі, якщо б обвинувачений брав особисту участь у судовому провадженні, то захисник роз'яснив би право на розгляд провадження колегіально судом у складі трьох суддів, а обвинувачений мав би можливість реалізувати це право або ні, але у будь-якому випадку – маючи про це необхідну інформацію.

Незалежно від особистої участі обвинуваченого, захисник, згідно ч. 1 ст. 47 КПК України, зобов'язаний використовувати засоби захисту, передбачені КПК України та іншими законами України, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого.

У провадженні *in absentia* захисник самостійно визначає позицію захисту (при цьому нерідкими є ситуації неможливості погодження її з обвинуваченим) і має діяти, виходячи з переваги інтересів клієнта.

Рада адвокатів України висловила своє бачення щодо участі адвокатів у кримінальних провадженнях за відсутності підозрюваного, обвинуваченого [8]. Рішення Ради адвокатів України є обов'язковими до виконання всіма адвокатами (згідно ст. 57 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Хоча у рішенні не йдеться про випадок ініціації колегіального розгляду, обов'язковими положеннями, які має враховувати захисник, є такі:

- адвокат зобов'язаний виходити із необхідності забезпечити клієнту права на захист, а також з пріоритетності інтересів такого підзахисного. Неможливість виконання при цьому інших правил адвокатської етики (наприклад, інформування адвокатом клієнта щодо ведення дорученої йому справи) не зумовлює обов'язкової неможливості здійснювати захист особи від кримінального обвинувачення за її відсутності;
- можливість надання правової (правничої) допомоги визначається адвокатом, виходячи з конкретних обставин справи та інтересів клієнта у ній;
- у здійсненні захисту адвокат повинен виходити із пріоритету інтересів його клієнта, що безпосередньо закріплено у ст. 8 Правил адвокатської етики;
- вибір конкретних форм та способів участі в слідчих і процесуальних діях, судових засіданнях у кримінальному провадженні в межах, встановлених чинним законодавством, належить до обсягу поняття «позиція адвоката по справі», втручання до якої заборонене відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;
- адвокат самостійно формує свою позицію, яка має відповідати стандартам, визначеним в Правилах адвокатської етики. При неможливості застосування всіх правил одночасно, пріоритет мають ті, які спрямовані на забезпечення права на захист. Втручання будь-кого у формування такої позиції адвоката, є неприпустимим;
- адвокат, діючи як захисник відсутньої особи, самостійно визначає свою правову позицію у справі. Ця правова позиція включає в себе форму участі (не участі) в засіданні, заявлення (не заявлення) клопотань, надання (не надання) доказів суду, позицію по суті справи чи клопотання, позицію щодо оскарження судових рішень тощо.

Буквальне тлумачення ст. 31 КПК України є позбавленням самого обвинуваченого додаткової процесуальної гарантії через те, що він не бере особистої участі у провадженні.

У провадженні *in absentia* сам обвинувачений не може висловити свої волевиявлення щодо складу суду. І хоча він не може цього зробити з причин, які залежать від його волі, відмова його захиснику у такій можливості по суті є санкцією за неявку обвинуваченого. Така санкція у цій ситуації навряд є пропорційною, зважаючи на те, наскільки непростим питанням є забезпечення конвенційних гарантій справедливості судового розгляду у провадженні *in absentia* [9].

Ці аргументи синхронізуються з такими позиціями практики ЄСПЛ:

- навіть якщо законодавчий орган повинен мати можливість перешкодити невинуватій відсутності обвинуваченого, він не може покарати останнього, створюючи винятки з права на юридичну допомогу. Законна вимога про те, що обвинувачені повинні бути присутніми на судових

слуханнях, може бути дотримана за допомогою інших засобів, окрім позбавлення права на захист («Толмачев проти Естонії» (Tolmachev v. Estonia), 2015, §48);

- аби право на допомогу захисника стало практичним і дієвим, а не лишалось теоретичним, його реалізація не повинна ставитись у залежність від виконання надмірно формальних умов: судові органи повинні забезпечити справедливий характер процесу і, відповідно, стежити за тим, аби адвокат, який бере в ньому участь вочевидь для захисту свого клієнта за його відсутності, отримав можливість робити це («Ван Гейзегем проти Бельгії» (Van Geyselhem v. Belgium) [ВП], 1999, §33; «Пелладоа проти Нідерландів» (Pelladoah v. the Netherlands), 1994, §41) [10, с. 98].

Слід відмітити, що цей підхід підтриманий у доктрині. Зокрема, вказується, що у контексті провадження *in absentia* обвинувачений фізично не здатен реалізувати своє право на подання клопотання про колегіальний розгляд справи. Водночас відмова захиснику у можливості скористатися цим правом на підставі ч. 4 ст. 46 КПК означає, що гарантія, передбачена ч. 2 ст. 31 КПК, стане недієвою. Це суперечить як принципу практичності (ефективності) правничої допомоги, так і загальній меті кримінального процесу – забезпечити ефективний захист. У контексті положень Конституції України, КПК України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також практики ЄСПЛ та Верховного Суду, право захисника реалізувати в інтересах обвинуваченого право на колегіальний розгляд справи у провадженні *in absentia* є не лише допустимим, але й необхідним. В іншому ж випадку, порушується не лише зміст частини 2 статті 31 КПК, а й основоположне право – на ефективний захист і справедливий суд [11, с. 215].

Щодо цього ж порядку кримінального провадження, ККС ВС сформулював позицію щодо не роз'яснення особисто обвинуваченому можливості розгляду кримінального провадження судом присяжних. Підхід ККС ВС є таким, що стороні захисту було повідомлено про неможливість роз'яснення обвинуваченому права про розгляд справи щодо нього судом присяжних, у зв'язку з розглядом справи за відсутності обвинуваченого («*in absentia*») в порядку спеціального судового провадження [12]. Утім, це не спростовує позицію, якою визнано, що право заявити клопотання має захисник.

Висновки. У кримінальному провадженні на підставі угод у ситуаціях, коли один з обвинувачених уклав угоду про визнання винуватості, що затверджена судом, а щодо іншого або інших здійснюється розгляд у загальному порядку, у неупередженого спостерігача можуть виникнути сумніви щодо неупередженості складу суду, якщо весь склад суду або деякі судді беруть участь у обох провадженнях. Наявність / відсутність сумніву залежатиме від зв'язку дій обвинувачених, специфіки кримінального правопорушення та фактичних обставин, а також характеру опису фактичних обставин та причетності незасудженої особи у вироку на підставі угоди. Відповідно, у разі заявлення відводу або таких аргументів у апеляційних та касаційних скаргах мають оцінюватися усі ці обставини у світлі правових позицій ЄСПЛ у справах «*Mucha v. Slovakia*» та «*Meng v. Germany*».

У провадженні *in absentia* захисник у порядку ч. 4 ст. 46 КПК України може скористатися процесуальним правом обвинуваченого, захист якого він здійснює, ініціювати колегіальний розгляд кримінального провадження в суді першої інстанції відповідно до ч. 2 ст. 31 КПК України, якщо це кримінальне провадження проводиться за відсутності обвинуваченого (*in absentia*). Позбавлення його такої можливості робить ілюзорним право обвинуваченого на колегіальний склад суду у провадженні *in absentia* та є загрозою ефективності захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова ККС ВС від 12 лютого 2019 року, справа № 489/3/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80181362>.
2. Гловюк І.В. Проблемні питання судового провадження на підставі угод: аспекти неупередженості суду. *Юридика*. 2020. № 1. С. 26–31. URL: https://www.researchgate.net/publication/397653487_Glovuk_I_V_Problemni_pitanna_sudovogo_provadzenna_na_pidstavi_ugod_aspekti_neuperedzenosti_sudu_Uridika_2020_No1_S_26-31.
3. Капліна О.В. Проблеми забезпечення розгляду кримінального провадження на підставі угод незалежним і безстороннім судом. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2019. Vol. 26. No. 2. Р. 47–58. DOI: 10.31359/1993-0909-2019-26-2-47.
4. Постанова ККС ВС від 12 серпня 2025 року, справа № 991/1710/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129497083>.
5. Дробчак Л.В. Процесуальні гарантії неупередженості професійних учасників кримінального провадження. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Харків, 2021. 255 с.
6. *Mucha v. Slovakia* (Application no. 63703/19). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22fulltext%22:\[%2263703/19%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22\],\[%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-213853%22\]\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22fulltext%22:[%2263703/19%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22],[%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-213853%22]]}).

7. Постанова ККС ВС від 05 червня 2025 року, справа № 753/11042/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129138356>.
8. Рішення РАУ №183 від 27 грудня 2022 року «Про затвердження роз'яснення щодо участі адвокатів у кримінальних провадженнях за відсутності підозрюваного, обвинуваченого». URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-12-27-r-shennya-rau-183_63d129b90a174.pdf.
9. Гловюк І. Питання забезпечення захисником права на справедливий суд у провадженні in absentia. IV Прикарпатський юридичний форум. URL: <https://www.researchgate.net/publication/397411363>.
10. Посібник зі статті 6 Європейської конвенції з прав людини Право на справедливий суд (кримінальний аспект). Оновлено 31 серпня 2024 року. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_ukr.
11. Дроздов О.М., Басиста І.В., Глинська Н.В. Колегіальний розгляд кримінального провадження за процедурою in absentia в суді першої інстанції на підставі клопотання захисника. *Правові новели*. 2025. № 26. С. 205-219. DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.26.24>.
12. Постанова ККС ВС від 09 жовтня 2025 року, справа № 607/5441/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130956569>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.12.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026